

EUROOPA LIIT JA MAAILMA KAUBANDUSORGANISATSIOON

Maailma Kaubandusorganisatsioon (WTO) püüab kindlustada kindlatel reeglitel põhinevat rahvusvahelist kaubandussüsteemi. Hoolimata kaubanduslääbirääkimiste takerdumisest kaalutakse võimalusi WTO eeskirjade kaasajastamiseks ja uute ülemaailmsete probleemide lahendamiseks. Vastavalt Lissaboni lepingule on Euroopa Parlament koos Euroopa Liidu Nõukoguga seadusandja, kellel on rahvusvahelises kaubanduspoliitikas oluline kontrolliv roll.

20. sajandi esimestel kümnenditel sundisid kaubandusküsimused riike sõlmima järjest keerulisemaid sidemeid, millest tekkis vajadus luua kaubandussuhete lihtsustamiseks ja reguleerimiseks eraldi platvorm. Selle tulemusena sõlmiti 1947. aastal üldine tolli- ja kaubanduskokkulepe (GATT), millega loodi aruteluforum ehk ümarlaud ja mitmepoolse lähenemisviisi vundament ning kehtestati rahvusvaheliselt tunnustatud kaubanduseeskirjad. Eesmärk oli luua kõikidele lepinguosalistele võrdsed võimalused, vähendades oluliselt tollitariife ja muid kaubandustõkkeid ning kõrvaldades diskrimineeriva kohtlemise rahvusvahelises kaubanduses^[1].

Kuna rahvusvaheline kaubandus laienes materiaaletelt kaupadelt teenuste ja ideede vahetamiseni, kujundati GATT ümber ja institutsionaliseeriti Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) vormis. See asutati 1995. aastal kaubanduslääbirääkimiste Uruguay vooru tulemusena ning sellega võeti üle varasemate kaubanduslepingute – GATTi, põllumajanduslepingu ning tekstiil- ja rõivatoodete lepingu – ning teiste üldiste lepingute põhimõtted. Kõige olulisemad uued kokkulepped olid teenuskaubanduse üldleping (GATS) ja intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping (TRIPS). 2017. aasta veebruaris jõustus kaubanduse lihtsustamise leping. See on esimene lõpuleviidud leping WTO loomisest saadik. Ühtlasi kaalutakse võimalusi WTO arendamiseks ja kaasajastamiseks, näiteks e-kaubanduse, investeringute hõlbustamise ja tööstussubsiidiumide valdkonnas, et muuta süsteem tõhusamaks ja kohandada seda vastavalt kiiresti muutuvatele kaubandusoludele.

Statistika näitab selget seost vaba ja õiglase kaubanduse ning majanduskasvu vahel. WTO rajamine oli märkimisväärne samm terviklikuma ja seeläbi dünaamilisema rahvusvahelise kaubandussüsteemi suunas. WTO jätkab vabakaubanduse edendamist ja püüab eelkõige tagada, et riigid jätkaksid kaubandustõkete kõrvaldamist. Praegu moodustavad kaks kolmandikku WTO liikmetest arengumaad. See võimaldab

[1]GATTi lepingu (1947) sissejuhatav lõik.

üleminekumajandusega riikidel ja vähim arenenud riikidel kasutada avatud kaubandust oma arengualaste pingutuste toetamiseks.

KAUBANDUSVAIDLUSTE LAHENDAMISE MEHCHANISM

Üks WTO suurimaid saavutusi on olnud oma vaidluste lahendamise organi loomine, millel on õigus lahendada kaubandusvaidlusi ja maksma panna oma otsuseid. Kaubandusvaidluste lahendamise mehhanism toimib eelnevalt kindlaksmääratud eeskirjade alusel, millega WTO liikmetele antakse sõltumata nende poliitilisest tähtsusest või majanduslikust mõjuvõimust võimalus esitada kaebus WTO eeskirjade väidetava rikkumise kohta ning nõuda kahju hüvitamist. Selle mehhanismiga on õnnestunud vähendada ühepoolseid kaitsemeetmeid, mida riigid varem kasutasid ja mis sageli põhjustasid teiste riikide vastumeetmeid ja mõnikord isegi täiemõdulisi kaubandussõdu.

Seni on WTO vaidluste lahendamise süsteem taganud, et tugevamad liikmed ei saa nõrgemate üle domineerida, ning seadnud selged reeglid vastumeetmete kohta. Samas on apellatsioonikogu sisuliselt tegevuse lõpetanud, kuna selle liikmete mandaadid on lõppenud ja vabaks jäänud kohad on täitmata. Olukorra lahendamiseks tegi EL koos 22 WTO liikmega algatuse alternatiivse mehhanismi loomiseks, mida nimetatakse mitmepoolseks vahekokkuleppeks ja mis koosneb 10 vahekohtunikust, kes arutavad vastavalt vahekokkuleppele WTO vaekogu ettekannete apellatsioone.

EL on alates WTO loomisest olnud üks vaidluste lahendamise mehhanismi peamisi kasutajaid. Liit on osalenud 187 vaidluste lahendamise juhtumis, 102 juhul kaebuse esitajana ja 85 juhul kostjana^[2]. Lisaks on EL 200 juhul taotlenud endale kolmanda osalise staatust, mis võimaldab WTO liikmetel jälgida teisi osalisi hõlmavaid vaidlusi. EL, keda esindab Euroopa Komisjon, on ka sageli püüdnud WTO lepinguid täiendada ja täpsustada, taotledes WTO eksperdirühmadelt ja apellatsioonikogult otsuseid.

Euroopa Parlament jälgib tähelepanelikult ELi puudutavate vaidluste kulgemist. Euroopa Parlamendi rahvusvahelise kaubanduse komisjon esitab kaubandusvaidluste kohta oma seisukohti raportite koostamise, avalike kuulamiste või komisjonile ja nõukogule esitatavate suuliselt vastatavate küsimuste kaudu. Nii on näiteks ELi ja USA Airbusi ja Boeingi teemalise vaidluse puhul.

DOHA VOOR JA EDASINE

WTO liikmed on alates 2001. aastast osalenud ulatuslikes mitmepoolsetes kaubanduslääbirääkimistes, mida nimetatakse Doha vooruks või Doha arengukavaks. Lääbirääkimiste põhieesmärk on seada areng maailma kaubandussüsteemi keskmesse. Doha vooruga tahetakse anda arenguriikidele suurem roll, suurendada nende suutlikkust rahvusvahelisest kaubandusest kasu saada ja aidata neil võidelda vaesusega.

[2]Andmed 2020. aasta 30. septembri seisuga:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm

Doha arengukava puhul on algusest peale lähtunud põhimõttest, et kõik tuleb leppida kokku ühtse paketi^[3]. Kava on veel töös. Sarnaselt varasematele voorudele püütakse ka selles voorus kaubandust täiendavalt liberaliseerida.

Doha arengukava tugineb kolmele sambale:

1. põllumajandustoodete turulepääs (sh tariifid ja subsiidiumid) ning tööstustoodete (nn mittepõllumajandustoodete) ja teenuste turulepääs,
2. eeskirjad sellistes valdkondades nagu kaubanduse lihtsustamine ja dumpingu keelustamine ning
3. areng.

Läbirääkimised on aga takerdunud eelkõige turulepääsu puudutavate oluliste küsimuste taha. Kõige suuremad erimeelsused on seotud suurte kiiresti areneva majandusega riikide ja tööstusriikide või nende rühmade erinevate seisukohtadega selles, kuidas rahvusvahelist kaubandussüsteemi reformida.

EL toetas ulatusliku ja ambitsioonika vooru algatamist. Liit pidas seda parimaks mooduseks, millega edendada majanduskasvu ja arengut kõigi osalejate huvides ning võimaldada vajalikke kompromisse. Siiski ei ole läbirääkimiste terviklik edukas lõpuleviimine veel käeulatuses, kuigi paljud osalejad, eriti EL, on teinud selleks suuri pingutusi.

Doha vooru ummikseisu lõpetamiseks püüavad WTO liikmed teha edusamme vähem vastuolulistes küsimustes, mille abil oleks võimalik arengualaseid eesmärke suures osas täita. 2013. aasta detsembris jõuti esmakordselt pärast WTO loomist (mis toimus 22 aastat tagasi) kokkuleppele mitmepoolses õigusaktis – selleks oli kaubanduse lihtsustamise leping. Kaks aastat hiljem, 2015. aasta detsembris tehti veel üks arvestatav edusamm – kokku lepiti kaubandusmoonutusi põhjustavate eksporditoetuste piiramises põllumajandustoodete valdkonnas, mis on eelkõige vähim arenenud riikidele huvipakkuv valdkond.

Kuigi edusammud ei ole nii suured, kui Doha vooruga algselt saavutada loodeti, kinnitavad need – eelkõige kaubanduse lihtsustamise lepingu jõustumine 2017. aasta veebruaris – kindlat toetust mitmepoolsele kaubandussüsteemile. Need saavutused rajavad teed WTO ümberkujundamisele, et tulla toime uute ülemaailmsete kaubandusprobleemidega ja tugevdada mitmepoolseid kaubanduseeskirju. Euroopa Parlament on WTO läbirääkimisi hoolikalt jälginud ja vastu võtnud raporteid, milles hinnatakse arutelude seisu.

WTO parlamentaarne konverents, mida korraldavad ühiselt Euroopa Parlament ja Parlamentidevaheline Liit, pakub regulaarselt võimalust konstruktiivseks osalemiseks (täiendav teave konverentsi kohta on esitatud allpool). Euroopa Parlament on korduvalt nõudnud läbirääkimiste jätkamist, rõhutades Doha vooru tähtsust maailmakaubanduse ja majanduse arengu seisukohalt.

Euroopa Parlament on olnud tihedalt seotud ka piiratuma ulatusega lepingute läbirääkimistega. 2015. aasta detsembris saadeti delegatsioon Nairobisse ja 2017.

[3]Ühtse paketi põhimõte tähendab sisuliselt seda, et milleski ei lepita kokku enne, kui kõiges on kokkuleppele jõutud.

aasta detsembris Buenos Airesesse, kus toimusid WTO ministrite kohtumised. Parlament jälgib ka edaspidi WTO arenguid, pidades eelkõige silmas järgmist, 2021. aasta juunis toimuvat WTO ministrite kohtumist.

EL JA WTO

ELil on pärast Teist maailmasõda olnud rahvusvahelise kaubandussüsteemi arengus keskne osa. Praegu uurib EL võimalusi WTO ajakohastamiseks^[4].

Sarnaselt üldisele tolli- ja kaubanduskokkuleppele (ja hilisemale WTO-le) oli ka ELi loomise esialgne eesmärk kaotada tollitõkked ja edendada liikmesriikidevahelist kaubandust. ELi ühtne turg põhineb osaliselt üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe põhimõtetel ja tavadel. Euroopa Liit on alati olnud üks peamisi õigusriigi põhimõtetel tugineva tulemusliku rahvusvahelise kaubanduse eestkõnelejaid. Selline süsteem aitab tagada ettevõtetele välismaal õiglase turulepääsu, toetades seeläbi majanduskasvu nii oma riigis kui ka kolmandates riikides, eriti vähem arenenud riikides.

ELi ühine kaubanduspoliitika on üks valdkondadest, kus liidul on täielik ja ainupädevus. See tähendab, et EL tegutseb WTO raames ühe ühtse osalisena ja teda esindab Euroopa Komisjon, mitte liikmesriigid. Komisjon peab kaubanduslepingute üle läbirääkimisi ja kaitseb ELi huve WTO vaidluste lahendamise organi ees kõigi 28 liikmesriigi nimel. Komisjon konsulteerib korrapäraselt Euroopa Parlamendi ja nõukoguga ning esitab neile aruandeid mitmepoolsete arutelude sisu ja strateegia kohta. Lissaboni lepingu kohaselt on nõukogu ja parlament kaasseadusandjad, kellel on rahvusvahelistes kaubandusküsimustes võrdväärne otsustusõigus.

Samuti on EL püüdnud WTO raames edendada kaubandusläbirääkimiste mitmepoolset raamistikku, mille eesmärk on täiendada kahepoolseid läbirääkimisi. Siiski on Doha vooru ummikseis ja asjaolu, et teised kaubanduspartnerid on hakanud sõlmima kahepoolseid kokkuleppeid, sundinud ELi oma pikaajalist strateegiat osaliselt läbi vaatama ning naasma piirkondlike ja kahepoolsete läbirääkimiste juurde.

WTO praegune ummikseis on ka märk sellest, et rahvusvaheline kaubandussüsteem on viimase 20 aasta jooksul oluliselt muutunud. Süsteem on arenenud ja selles on keskne koht uutel osalejatel, kelleks on peamiselt ülemineku- ja arenguriigid. Rahvusvahelise kaubandussüsteemi liberaliseerimine on toonud kasu osale arengumaadele, kes on saavutanud enneolematu kestliku majanduskasvu. EL on sellest uuest dünaamikast täielikult teadlik. EL on juhtinud tähelepanu vajadusele võtta varasemate aastate läbirääkimiskeskse lähenemise asemel kasutusele uuenduslikumad võimalused, et võtta arvesse reguleerimisega seotud küsimuste osatähtsuse kasvu võrreldes tariifidega.

WTO PARLAMENTAARNE KONVERENTS

WTO parlamentaarne konverents, mida korraldavad ühiselt Euroopa Parlament ja Parlamentidevaheline Liit, püüab tugevdada demokraatiat kogu maailmas, lisades mitmepoolsele kaubanduskoostööle parlamentaarset mõõtme.

[4]Pressiteade: [Euroopa Komisjon esitab tervikliku lähenemisviisi Maailma Kaubandusorganisatsiooni ajakohastamiseks.](#)

Parlamendiliikmete esimene ametlik WTO koosolek toimus 1999. aasta detsembris Seattle'is WTO ministrite konverentsi raames. 2001. aastal otsustasid Euroopa Parlament ja Parlamentidevaheline Liit oma jõupingutused ühendada ning korraldada WTO konverentsi raames Dohas parlamentidevahelise kohtumise. Sel kohtumisel pandigi alus WTO parlamentaarsele konverentsile.

Konverentsiga loodi foorum, mis annab parlamendiliikmetele kogu maailmast võimaluse vahetada arvamusi, teavet ja kogemusi rahvusvahelise kaubanduse küsimustes. Osalejad jälgivad WTO tegevust, aitavad muuta WTO tulemuslikumaks ja õiglasemaks ning selle menetlused läbipaistvamaks, töötavad valitsuste, parlamentide ja kodanikuühiskonna dialoogi parandamise nimel, suunavad WTOs peetavaid läbirääkimisi ning aitavad suurendada riikide parlamentide pädevust rahvusvahelise kaubanduse küsimustes.

WTO parlamentaarne konverents tuleb kokku WTO ministrite konverentside ajal. Seni viimane kohtumine oli Genfis 6. ja 7. detsembril 2018.

Wolfgang Iglar
10/2020

